

PREDGOVOR

U jednoj Brehtovoj priči o gospodinu Kojneru, junak prebledi kada njegov poznanik primeti da se ovaj nije nimalo promenio od njihovog prethodnog susreta. Sačinjena od dve neduge rečenice, ova parabola deli temu s ogromnim brojem tekstova u tridesetak tomova sabranih dela ovog pisca: temu čovekove sposobnosti da menja sebe i svet.

Dihotomija između navedena dva pojma je, naravno, samo uslovna. U navedenom slučaju, na primer, gospodin Kojner i njegov poznanik jedan za drugog predstavljaju „svet“, koji u priči obojica menjaju sukobljavajući shvatanja pojma promene kao spoljašnjeg, to jest unutrašnjeg fenomena. Ono što priči daje prepoznatljivo brehtijanski pečat jeste dijalektičko-materijalistički odnos koji u njoj uspostavljaju spomenuta dva aspekta stvarnosti, te ishodište onog unutrašnjeg – emotivno-kognitivnog procesa koji vrši gospodin Kojner – u onom spoljašnjem – bledilu junaka kao vidnoj posledici rezultata njegovog osećanja i mišljenja.

Téža koju parabola implicitno stavlja na čoveka kao faktor sopstvene, i promenljivosti njegove okoline, ono je što suštinski razdvaja priču o gospodinu Kojneru od Heraklitove ideje o karakteru kao odreditelju ljudske sudbine. Neka čitalac zamisli sentenciju *Ethos anthropos daimon* kao komentar fotografije nasilno ubijenih ljudi – u Nemačkoj 1942, Čileu 1973. ili Bosni 1995 – pa će lako naslutiti šta je Brehta navelo da dovede u pitanje gledišta o večnim principima, kakvo je iskazano citiranom sentencijom.

Ako ništa ne traje zauvek, to ne može biti slučaj ni sa Brehtom, koji je – uostalom – sâm smatrao da u umetnosti večnih vrednosti nema. S obzirom na to, može se pretpostaviti da bi pisac uživao u ironiji koja je obeležila jednu relativno skorašnju manifestaciju njegove kanonizacije u Nemačkoj, gde je karijeru započeo kao skandal majstor, a završio je – nakon dužeg egzila u različitim evropskim zemljama i u SAD – kao miljenik establišmenta one Nemačke koju su zvanični mediji one druge Nemačke nazivali „takozvanom“: Demokratske Republike.

Naime, 2006. u Berlinu je pod otvorenim nebom podignuto šest skulptura sa zajedničkim naslovom „Staza ideja“. Skulptura posvećena izumu moderne štampe predstavljala je dvanaest metara visoki stub od knjiga na čijim su riknama stajala imena sedamnaest nemačkih pisaca, uključujući i Brehtovo. Ovi predmeti su, međutim, bili načinjeni od plastike podložne preoblikovanju, a izložba – i vek opisanih umetničkih dela – potrajali su tek nekoliko meseci. Iz navedenih činjenica, razmotrenih zajedno, mogli bi se izvesti kontradiktorni zaključci (Breht je najzad oslobođen optužbi za plagijatorstvo i idejni dogmatizam, te ustoličen kao dokazana književna veličina; Brehta spomenute optužbe još uvek prate).

Navedeni zaključci podsećaju na kontrast između piščevih referenci na sopstvenu veličinu, čestih u njegovoj ranoj poeziji, i pitanja kojima se okončava pesma „Što da se pominje moje ime?“, napisana u godinama Brehtovog najneposrednijeg i najintenzivnijeg političkog

angažmana, kada je njegova slava već uveliko bila premašila granice Nemačke: „Zašto bi se ko raspitivao za pekara ako ima dosta hleba? / Zašto bi / Bio slavljen sneg što se otopio / Kad predstoji novo padanje snega? / Zašto bi / Bilo prošlosti kad postoji / Budućnost?”¹

Među brojnim činjenicama koje svedoče da od Brehtove smrti 1956. do danas nije „umešeno dovoljno hleba“, jeste raširenost izvedenica iz njegovog imena. (U kontekstu književnosti XX veka na nemačkom jeziku, Breht je po ovome uporediv jedino sa Kafkom.) Šta, međutim, možemo saznati o sâmom Brehtovom delu kada na pojam „brehtijansko“ naiđemo u kritici umetnika kakav je, na primer, Kventin Tarantino? Baš ništa.

Ovaj broj *Polja* nudi jedan mogući portret stvaraoca koji se češće podrazumeva nego promišlja. Kao što komunikacija gospodina Kojnera sa njegovim poznanikom neminovno obrazuje doživljaj i ideju nekakvog „mi“, tekstovi u ovoj svesci i njihov čitalac neizbežno će načiniti nekakvu množinu. Kao istorijsko nasleđe režima koje je Hana Arent (znamenita, ali nenadahnutu komentatorka Brehtovog dela) podvela pod zajednički imenitelj totalitarnosti, duh kolektivismu je danas prokazan. Ali bez ideje „mi“ – veoma različite u komunizmu s jedne, i u fašizmu s druge strane – nemoguće je zamisliti ijedan oblik društvenosti. U uslovima hipertrofije privatnog i solipsističnog koja obeležava ovaj otegnuti istorijski trenutak, Breht nas podseća da je potraga za odgovarajućim značenjem zamenice prvog lica množine, kao izrazom stremljenja ka utopiji, ljudskom rodu neophodna.

Potpisnik ovih redova bi se radije utopio u utopiji nego u glibu koji nas okružuje. A vi?

¹ Prevod: Slobodan Glumac. (*Prim. prir.*)